

Johnson, N. C. (2002) The Renaissance of Nationalism. In Johnston, R. J., Taylor, P. J., Watts, M. J. (eds.) Geographies of Global Change. Remapping the World. 2nd. ed. Blackwell, Oxford, str. 130-142.

Klíčová slova: nacionalismus, národ, teritorium, jazyk, památníky národa, mytické postavy

Obsah: Prosinec 1989 byl měsíc velkých změn na politické mapě světa, obzvlášť ve východní Evropě. Autorka zmiňuje v úvodu některé události v této oblasti z období konce roku 1989 jako sjednocení Západního a Východního Německa, Václava Havla v čele Československa, popravu rumunského komunistického diktátora Ceausesca a jeho ženy. Zahájení Perestrojky pod vedením Gorbačova v 80. letech, které vedlo k rozpadu SSSR a vytvoření svazu nezávislých států. Ustanovení států svědčí o zmlazení pojmu národní identity a vlastenectví. Národ hrál tedy velkou roli v případě formování nové politické mapy světa. Konec éry nacionalismu, jak bylo předpokládáno, je v nedohlednu a otázky nacionalismu jsou dominantním tématem dnešní doby. Ačkoli globalizační procesy zmenšují roli národní identity, tak národní stát posiluje svou sílu jako zprostředkovatel spojení mezi lokálním a globálním. Je zmíněna také myšlenka, že národní povědomí začalo vznikat s rozmachem tiskařského stroje a vydávání novin, prostřednictvím kterých lidé šířili své myšlenky.

Ačkoli existuje množství literatury, studií apod. o nacionalismu, Anderson tvrdí, že teoreticky je nacionalismus jen jakýmsi pomyslným společenstvím. Takový pomyslný diskurz národa je založen na historii, společné paměti, obývaném prostředí, lidové kultuře, tradicích, symbolech v krajině apod. Národní stát musí dosáhnout kulturní legitimacy dané kulturními a morálními hodnotami populace.

Jedním z nejdůležitějších prvků, kterými je formován národ, je jazyk. Jazyk může funkčně vzbudit myšlenky společné identity, formuje spojení mezi minulostí a dneškem, dostává se do spojení s autentičností komunikace v moderní společnosti, jazyk umožňuje psaní literatury právě v mateřském jazyce, což je důležité pro národ. Jazyk je klíčový pro rozbíjení starých a konstrukci nových prostorových bariér v měřítku států.

Po uvolnění politického režimu ve východní Evropě byl obnoven zájem o jazykové menšiny, zatímco před tím byla snaha takové menšiny asimilovat. V postkoloniálních státech bylo po získání nezávislosti otázkou, jaký jazyk bude nadále používán. Oživení právě místního jazyka mohlo v takových zemích posílit legitimitu.

V další části autorka zmiňuje historii či tradici jako další důležitý prvek formování národa. Mluví zde také o jakémsi výmyslu tradice. Geografické a historické spojení v kontextu s představivostí jako tradičními místy a krajinou se stává centrem společné kulturní paměti. Jakési smyšlené tradice nejsou typické jen pro menšinové skupiny, ale také pro již stabilní velké kultury. Národní identitu mohou také tvořit určité mytické postavy. Takové konstruované slavné postavy jsou často vystavovány v obcích a městech národního státu v podobě soch a různých památníků. K posílení nacionalismu jsou tedy využívány historické osoby, momenty a alegorické postavy. Národní památníky často znamenají jakési sebevyjádření národních mýtů a symbolů a dostávají se tak do povědomí lidí. Některé z nich si zachovávají svůj velký význam do dnešních dnů. Rovněž jsou k posílení národního státu vzpomínány významné vítězné války, boje jako symbol soudržnosti národa. Vytváření národa je jev, který se stále opakuje a právě konstrukce různých památníků je cestou obrody a připomínkou národní minulosti. (Uvádí zde příklad Trafalgar Square jako místa společné paměti.) Světové války připomínají též plakety se seznamy místních padlých.

Ovšem autorka zde také zmiňuje že ne všechny památníky válek mohou být výrazem soudržnosti národa. Uvádí zde příklad odporu části obyvatel Ameriky proti Vietnamské válce. V této kapitole se autorka také dotýká role žen v nacionalismu a zmiňuje jejich důležitou roli ve válkách (nurses).

Roli genderu se věnuje celá jedna kapitola textu. Ženská ikonografie se objevuje často. Sochy ženského pohlaví znázorňují právo, rovnost a svobodu. Ovšem jako aktivní účastníci budování národa jsou stále považováni muži a na ženy je často pohlíženo jenom jako na pasivní přihlížející. Role ženy je v národní společnosti taková, že by žena měla rodit děti, tím by se rozšířily hranice národních skupin. Důležité je, aby si však žena vzala muže stejného národa, protože jinak by mohla podporovat šíření jiných národů. Nacistické Německo toho bylo extrémní formou ve vytváření čisté rasy.

Neopomenutelnou roli pro národ nehraje pouze jazyk, symbolika krajiny, kulturní ikonografie či role genderu, ale také především teritoriální vymezení jakéhosi národního území. Klíčovou otázkou pro geografii nacionalismu je spojení historického procesu utváření národa a vymezení hranic mezi takovými jednotlivými národy. I ve vytváření politické mapy Evropy v roce 1919 bylo problematické v zakreslení hranic, které mělo pojmout řadu individuálních etnických skupin. Autorka zde uvádí řadu násilných konfrontací, které vznikly na území bývalé Jugoslávie. Okupace a kontrola nad určitým územím a vymezení hranic mohou být zdrojem mnoha regionálních, národních a mezinárodních konfliktů.

Závěrem autorka poukazuje na to, že ač v dnešní době stále více působí globální procesy, nelze roli národního státu opomenout.

Komentář, otázky: Tento článek upozorňuje na události ve vytváření politické mapy. Ač utváření politické mapy probíhá neustále a zdálo by se, že je něčím nově vytvořeným, především po první světové válce. Klíčovou roli ve vytváření takové mapy hraje právě národ a národ podle autorky není něčím novým, ale něčím, co má svoji dlouhou historii a tradici. Národ jako takový v podstatě existoval odedávna, avšak jde o to určit, kdy začalo jakési národní uvědomování a kdy národ začal fungovat jako aktér ovlivňující politické dění? Kde najít počátky nacionalismu? Kdy se nacionalismus začal promítat v politických otázkách a vůbec zasahovat do vytváření státního útvaru?

Jako jeden z důležitých faktorů podpory nacionalismu byl zcela jistě rozvoj vzdělanosti obyvatelstva. Ten byl podpořen i stále dostupnější literaturou, včetně vydávání novin, které se rozmohlo postupně od vynálezu knihtisku.

Rovněž souhlasím s myšlenkou, že důležitým prvkem formování národa je jazyk, což je asi nejzjevnější prvek jakéhosi národního společenství. Ovšem naskýtá se zde otázka koloniálního dědictví. V zemích Latinské Ameriky se mluví španělsky, lze ovšem mluvit o tamních obyvatelích jako o Španělech? Těžko. Právě i autorka v textu naznačuje otázku, jakým jazykem hovořit v zemích, které se osamostatnily od kolonizační mocnosti.

Velká kapitola se věnuje mytickým postavám, památníkům společným národu, takovému kulturnímu dědictví. Zdůrazňování společné historie je jistě důležité, ovšem často dosti smyšlené. Je to však něco, čemu lidé chtějí věřit a co v nich vytváří dojem, že jsou součástí určitého národa. Asi největším problémem v souvislosti s národy hraje vytyčení hranic, které jsou povětšinou vymezeny z politického či ekonomického hlediska. Zde se nabízí otázka, jak by to asi vypadalo, kdyby národy bez vlastního území toto území získali. Nevedlo by to ještě k větším sporům? Dokázala by se taková země v dnešní době prosadit?

Anderson, B. (2003) *Pomyslná společenství. In Hroch, M. (ed.) Pohledy na národ a nacionalismus. Čtanka textů. Sociologické nakladatelství, Praha, str. 239-269.*

Klíčová slova: nacionalismus, národ, pomyslná společenství, jazyk, román, noviny

Obsah: V úvodu autor zmiňuje některé revoluce po 2.světové válce. Všem jim je společný fakt, že právě po 2.světové válce se každá revoluce vymezuje nacionálně. Pokud tedy chtěla být revoluce úspěšná, musela být vymezena nacionálně. Spousta starých národů, které se pokládaly za konsolidované, se začíná uvnitř svých hranic potýkat se subnacionalismy-tj.nacionalismy, které by se chtěli z podřízené pozice vymanit. Je tedy jasné, že o nějaké éře konce nacionalismu nemůže být řeč. Autor konstatuje, že je těžké národ, národnost a nacionalismus definovat, natož pak analyzovat. Avšak národní identita je v politickém životě naší doby tou nejuniverzálnější legitimní hodnotou. Nacionalismus se stal pro marxistickou teorii nepohodlnou anomálií a z toho důvodu ho také i tato teorie do velké míry pomíjí. Autor vychází z toho, že národnost či národní identita je stejně jako nacionalismus určitým druhem kulturního artefaktu, vytvořené koncem 18. století.

V další části článku se autor zamýšlí nad pojmem národ a snaží se nabídnout použitelnou definici. Po několika vyslovených paradoxech o národu autor dospívá k definici z antropologického přístupu a to, že národ je pomyslné politické společenství (filosoficky chudé), existuje v představách jako společenství ze samé své podstaty vnějškově ohraničené (i ten největší národ má konečné, byť pružné hranice, za nimiž se nacházejí jiné národy) a svrchované. Pomyslné je proto, že příslušníci i toho nejmenšího národa většinu ostatních členů nikdy nepoznají, nesetkají se s nimi a ani o nich neuslyší, přesto v myslí každého z nich žije představa jejich společenství. Zajímavá je Gellnerova definice: „Nacionalismus není probouzením národů k sebeuvědomění: vynalézá národy tam, kde neexistují.“ Anderson tvrdí, že nacionalismus má své kulturní kořeny, které by také mohly vysvětlit to, proč tolik lidí umíralo a vlastně i umírá za jakési omezené představy.

Marxismus ani liberalismus se smrtí a nesmrtelností příliš nezabývají. Avšak právě památníky neidentifikovatelných mrtvých a stopy nesmrtelných duší jsou plné přízračných národních představ! V době konce 18. století, význačného počátku nacionalismu, nastává soumrak náboženského způsobu myšlení. Po rozpadnutí „ráje“, když spása začne být absurdní, je třeba nalezení jiné podoby kontinuity, k níž podle autora slouží představa národa. Takové tvrzení není faktem, že nacionalismus snad nahrazuje náboženské představy, autor spíše chce objasnit široký kulturní záběr nacionalismu v souvislostech s jeho vznikem.

Klasická (např.islámská) společenství měla spojení v posvátném jazyku. Skutečná šíře působení však byla zúžena na vzdělance a „oceán nevzdělanosti.“ Od pozdního středověku však jakási neuvědomělá soudržnost takového společenství slábla. Za prvé vlivem objevitelských výprav, za druhé vlivem úpadku posvátného jazyka samotného, především vlivem tiskařského podnikání. Autor dále uvádí konkrétní údaje o výtiscích v Paříži.

Modernímu politickému pojetí života se přičí „opravdová“ monarchie. Svrchované moci nepozorovatelně přecházely jedna v druhou. Monarchické státy se rozšiřovaly nejenom výboji, ale také sňatkovou politikou. Dynastické sňatky tak spojovaly různorodé populace. Dále v textu je uveden příklad Habsburské monarchie a titulatura posledních panovníků. Ještě v roce 1914 představovaly dynastické státy ve světovém politickém systému většinu, avšak řada panovníků už nějakou dobu sahala po etiketě národního.

Právě úpadek posvátných společenství a jazyků, dynastických rodů umožnil „představit“ si národ. Toto vyplývá se změnou ve vnímání času. Změna vnímání času a pojetí simultánnosti autor popisuje na řadě příkladů z rozborů děl. Proměnu tak důležitou pro zrod pomyslného společenství národa ukazuje na struktuře dvou forem tvorby představ, které se

poprvé rozvinuly v Evropě v 18. století- noviny a román. Román je považován za prostředek simultánnosti v homogenním, prázdném čase, o celkový komentář ke slovu mezitím. Představa sociologického organismu pohybujícího se kalendářně odměřovaným homogenním, prázdným časem je přesnou obdobou představy národa, který je také pojmán jako pevná komunita vytrvale se pohybující historií. Např. Američan nemá představu o tom, co v kterémkoli čase dělá naprosta většina ostatních Američanů, o jejich vytrvalé, anonymní, simultánní aktivitě je však naprosto přesvědčen. Dále jsou v textu uvedeny 4 příběhy z různých kultur a epoch. Další formou tvorby představ jsou noviny. Noviny slouží modernímu člověku jako náhražka ranní motlitby. Když čtenář pozoruje jak lidé okolo něho konzumují přesné repliky jeho listu, zároveň ho to znovuujišťuje o tom, že svět jeho představ viditelně vyrůstá z každodenního života.

Komentář, otázky: Tento velmi složitý text, který obsahuje spousty myšlenek se dobře a poněkud do podrobnosti snaží odhalit počátky vzniku národního. Snaží se definovat národ jako takový a najít hranice, kde jsou počátky formování myšlenky vzniku národa a nacionalismu.

Za něco, co zde bylo ještě před národem, něco, co utvářelo nějaká společenství, protože společenství tu byla od nepaměti, je náboženství. Náboženská společenství se tvořila díky jazyku, kterým bylo náboženství šířeno a lidé, byť z různých konců světa svatým textům rozuměli, protože věřili myšlence, kterou tyto texty v sobě vázaly. Taková náboženská společenství tedy lze považovat na „předchůdce“ národních společenství.

Autor se v textu tedy podrobně věnuje jakémusi vysvětlování, historii národotvorného procesu. Přihlíží také k důležitému faktu v tomto tématu, což je rozmach literatury díky vynálezu a širší dostupnosti knižtisku. V textu je také rozebírán přechod k národním státům rozpadem věku vládnoucích dynastií. Jaká je ale dnešní situace národní a státní příslušnosti lidí? Jak probíhal proces národního uvědomování v době konce monarchií?